

Herontwerpen en geheugen vergroten

Een recessie wordt veroorzaakt door externe onvoorziene schokken en deels zit het in het economische systeem zitten ingebakken. Daar is dan ook maar één mogelijke reactie op: herontwerp delen van het economische systeem om een toekomstige recessie aan te kunnen, en leer daarbij van de oorzaken van eerdere recessies.

De Nederlandse economie zit op dit moment in een flinke dip. Als ervan uit mag worden gegaan dat het bbp de maat is voor de economie dan zitten men nu midden in een periode van achtereenvolgende neergang. De uitzendmarkt met een conjuncturele cyclus die voorloopt op de economie kromp al in het tweede kwartaal van 2008. Dat de Nederlandse economie zou volgen was een kwestie van tijd. Omvallende banken, flink sparende consumenten, stilvallende wereldhandel, al deze factoren veroorzaken dat de dip groot is. De economie groeide zeer snel in de jaren 2005 tot en met 2008 en een terugval van 4,5 procent in het eerste kwartaal van 2009 brengt het welvaartsniveau terug naar vroegere tijden.

Oorsprong van recessies

Ooit hoopten economen dat het fenomeen recessie nooit meer voor zou komen. Recent herinneren de *New Economy*-protagonisten aan de claims dat inflatie en werkloosheid tot het verleden zouden behoren, en dat economische groei in principe altijd positief zou zijn. Zo'n periode was er ook in de jaren zestig. Natuurlijk kenmerkten die beide perioden zich door ongebreidelde groei en de afwezigheid van grote schokken. In 1974 werd de wereld wakker geschud door de oliecrisis en nu door ketens van falende banken en bedrijven. Telkens wordt een flinke neergang ingezet door een schok die razendsnel door het eco-

nomische systeem gaat. Het systeem is ook zodanig dat het probleem van enkelen het probleem van velen kan worden.

Conjunctuur

Uit een overzicht (De Groot en Franses, 2009a) van conjuncturele bewegingen, waarbij niet alleen naar het bbp wordt gekeken maar ook naar inflatie, consumptie, rentes, innovaties en dergelijke, kunnen een paar algemene conclusies getrokken worden (De Groot en Franses, 2009b). Allereerst ondergaan vele economische variabelen cyclische patronen, en sommige variabelen hebben meerdere cycli tegelijkertijd. Die cyclische patronen kunnen deels door golven met vaste amplitude en golf-lengte worden beschreven. Kortom, voor veel economische variabelen herhalen de patronen zich. Treffend is de overeenkomst tussen vaste cyclische patronen en bijvoorbeeld de economische groei in Nederland (figuur 1). Dit suggereert dat conjuncturele cycli deels door externe schokken (een oliecrisis, een oorlog, een natuurramp) aangezwengeld worden, maar kennelijk ook deels voortkomen uit het economische systeem zelf. De bewegingen zijn soms heftig, maar er zijn ook periodes van relatieve rust.

Een tweede resultaat van een overzicht van conjuncturele cycli is dat in tijden van tegen-spoed het aantal innovaties flink toeneemt, die dan vaak weer het begin van betere tijden markeren. Dit is in de gedocumenteerde economische geschiedenis van de afgelopen vierhonderd jaar goed zichtbaar (De Groot en Franses, 2009c). In figuur 2 staat deze correlatie voor het bbp in Nederland en wereldwijde innovaties (Silverberg en Verspagen, 2003), en een negatief verband is duidelijk. Een derde resultaat van deze analyse van de nagenoeg volledige literatuur betref-

**PHILIP HANS
FRANSES EN BERT
DE GROOT**

Hoogleraar aan de
Erasmus Universiteit
Rotterdam en hoog-
leraar aan de Nyenrode
Business Universiteit

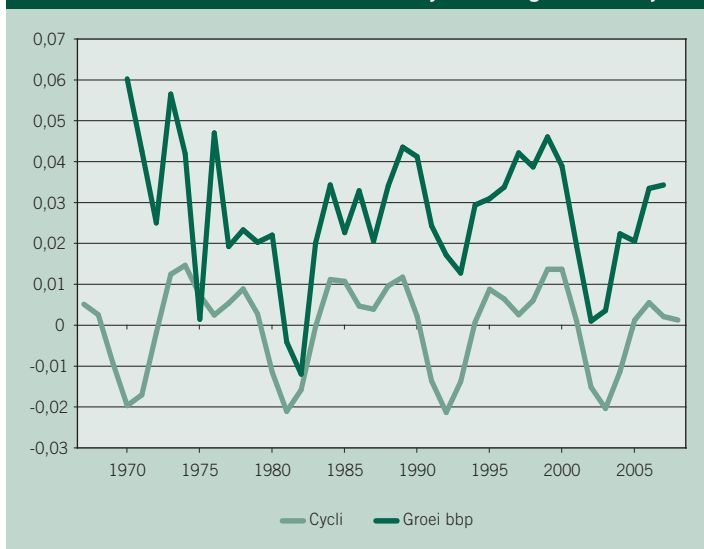
fende conjuncturele cycli is dat de lengtes van cycli zich zodanig verhouden dat ze niet tegelijkertijd pieken. Dus, in economische variabelen bestaan geen cycli met lengtes vier, acht en zestien jaar, maar eerder vijf, elf en 27. Conjunctionele bewegingen zijn van alle tijden en gelden voor vele economische variabelen in allerlei landen. Deels worden de bewegingen aangezwengeld voor externe onvoorziene gebeurtenissen en deels door de intrinsieke eigenschappen van het systeem zelf. Bijvoorbeeld, als alles goed gaat, en de verwachtingen zijn positief, dan zal een bank meer gaan lenen aan individuen, en misschien tegen beter weten in minder courante onderpanden accepteren. Zal een crisis als de huidige dan dus nooit meer voorkomen? Gezien de geschiedenis is er geen reden dat te bedenken. In de volgende periode van opbloei zal wederom sprake zijn van overmoed, zelfverrijking en onderschatting van risico's, en ook dan zullen er externe schokken zijn die een volgende recessie veroorzaken. Samengevat, bij het herontwerpen van de economie moet worden bedacht dat er na deze recessie weer een volgende gaat komen.

Berichtgeving in de media

In tijden van tegenspoed wordt het meten van de actuele economie extra belangrijk. Soms wordt er gesteld dat het bbp niet de goede maatstaf is van welvaart, maar daar is het ook niet voor bedoeld. Het bbp meet simpelweg alles wat per kwartaal in de economie is gebeurd. Betere maatstaven voor welvaart of welbevinden zijn bijvoorbeeld werkgelegenheid, consumentenvertrouwen, maar ook allerlei geluksmaatstaven. Dit is niet onbelangrijk. Immers, het mag dan wel slecht gaan met de economie, het aantal mensen dat dit jaar nu eens niet op vakantie gaat zal niet zo groot zijn, hoewel boekingen voor verre reizen teruglopen. Ook zullen er met Sinterklaas niet minder cadeaus worden gekocht en zullen de vuurwerkverkopen ook dit jaar weer hoger zijn dan vorig jaar. Dat is namelijk al decennia zo. Een ander aspect betreft de metingen van het bbp zelf. Toen het CPB bij monde van Coen Teulings stelde dat de economie met 3,5 procent zou krimpen, stond het daags erna in

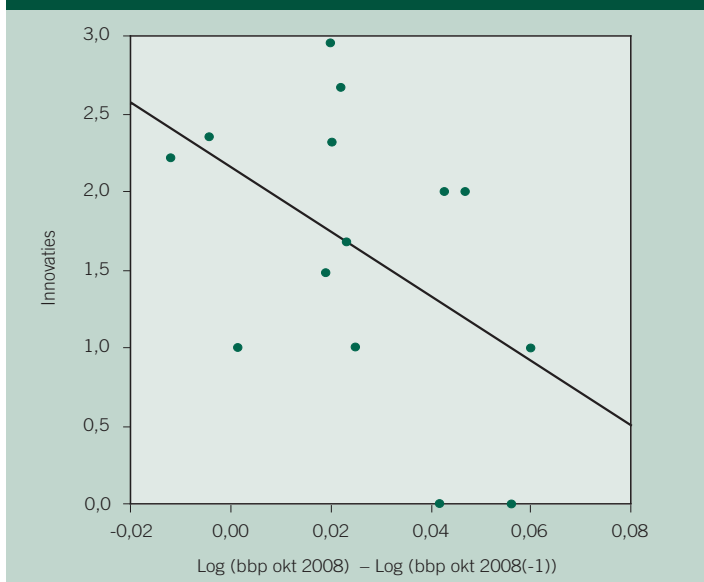
Figuur 1

De groei van de Nederlandse economie (door bbp gemeten) en een combinatie van twee vaste cycli met lengtes 5 and 11 jaar.

Figuur 2

Correlatie tussen innovaties en economische groei in Nederland.

alle kranten als een vaststaand feit. Echter, de uitspraak van Teulings betrof slechts een voorspelling. Wanneer weet men nu eigenlijk wat er dit jaar met het bbp gebeurt? Dat weet men pas in 2011. Natuurlijk, op vrijdag 19 februari 2010 zal om 9.30 uur een persconferentie plaatshebben bij het Centraal Bureau voor de Statistiek in Den Haag, en daar zal dan het eerste cijfer over 2009 worden gegeven. Dit eerste cijfer is dan gebaseerd op herziene cijfers voor de kwartalen een, twee, en

Tabel 1

Flashwaarden en huidige bbp-groei cijfers (dit kwartaal versus idem kwartaal een jaar eerder).

Kwartaal	Flash	Huidige waarde	Vershil
2005 Kw1	-0,3	1	1,3
2005 Kw2	1,3	2,2	0,9
2005 Kw3	0,9	2,6	1,7
2005 Kw4	1,6	2,4	0,8
2006 Kw1	2,9	3,7	0,8
2006 Kw2	2,4	3,4	1
2006 Kw3	2,6	3	0,4
2006 Kw4	2,7	3,3	0,6
2007 Kw1	2,5	2,9	0,4
2007 Kw2	2,4	2,9	0,5
2007 Kw3	4,1	4	-0,1
2007 Kw4	4,4	4,1	-0,3

Bron: Franses, 2009

drie van 2009, en de zogeheten flashwaarde voor kwartaal vier. Het is goed om te realiseren dat die flashwaarden nogal af kunnen wijken van latere waarden. In tabel 1 staan de flashwaarden van alle kwartalen uit 2005 tot en met 2007 en de waarden zoals die nu bekend zijn. Het is duidelijk dat er meestal wat bijkomt, en soms flink wat. Het is dus zelfs mogelijk dat de huidige -4,5 procent voor het eerste kwartaal 2009 over een aantal jaren opgehoogd is tot, zeg, een krimp van 3,0 procent. Het gaat overigens vaak niet zozeer over een enkele waarde in een specifiek kwartaal, maar meestal over een reeks van kwartalen achtereen. Een recessie wordt gedefinieerd als twee kwartalen achtereenvolgende krimp. In 2004 keek men terug op maar liefst vier achtereenvolgende kwartalen in 2003 met allemaal krimp. Als men nu de data bekijkt (CBS, Statline databank), dan valt op dat alleen nog het 2e kwartaal van 2003 een negatief groeicijfer heeft. Kortom, recessies kunnen ook achteraf minder diep of langdurig zijn en dus moeten paniekreacties worden vermeden.

Conclusie

Recessies zijn van alle tijden en over een paar jaar zal de Nederlandse economie opnieuw in een recessie zijn. Tegelijkertijd worden actuele cijfers over de economie meestal naar boven bijgesteld, en is een paniekreactie dus niet op zijn plaats. Conjuncturele cycli zitten in het economische systeem ingebakken, en daar is weinig aan te doen. Externe schokken zullen er ook altijd zijn, en het enige dat men nu kan doen is weerbaarheid voor zulke schokken vergroten. De huidige recessie leert welke sectoren niet weerbaar zijn en waarom. De crisis van de jaren negentig leerde dat alleen echt innovatieve en goed bestuurd bedrijven overleven. De huidige crisis leert dat hevige concurrentie en de macht van de aandeelhouder tot wanbeleid leiden. Duurbetaalde bankbestuurders bleken hun geld niet waard. Frappant is dat het telkens weer overmoed en zelfoverschatting zijn die aan een crisis voorafgaan. Dit is een menselijke trek die niet te

voorkomen valt. Wat wel kan gebeuren is dat het geheugen wordt verlengd. Bestuurders wisselen frequent van plaats; als men ergens langer dan drie jaar zit, is dat al veel. Familiebedrijven en bedrijven met al jaren dezelfde bestuurders zijn vaak het meest stabiel. Frappant is ook dat expansieve perioden vooraf worden gegaan door innovaties. Het spreekt voor zich dat een innovatieve economie veel weerbaarder is.

LITERATUUR

- Franses, P.H. (2009) Why is GDP typically revised upwards? *Statistica Neerlandica*, 63(2), 125-130.
- Groot, E. de en P.H. Franses (2009a) Stability through cycles. *Technological forecasting and social change*, 75(3), 301-311.
- Groot, E. de en P.H. Franses (2009b) *Universal cycle periods NRI onderzoeksrapport*. Breukelen: Nyenrode Business Universiteit.
- Groot, E. de en P.H. Franses (2009c) Cycles in innovations. *Technological forecasting and social change*, te verschijnen.
- Silverberg, G. en B. Verspagen (2003) Breaking the waves: A Poisson regression approach to Schumpeterian clustering of basic innovations. *Cambridge journal of economics*, 27(5), 671-693.